

Φυσικό και ηθικό κακό σε σχέση με το οικολογικό πρόβλημα (Πρωτοπρ. Θεόδωρος Ζήσης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : Σεπτεμβρίου 5, 2018

Εισαγωγική επικαιροποίηση

Οι μεγάλες **φυσικές καταστροφές**, λόγω της αναστάτωσης που προκαλούν στην λειτουργία των φυσικών νόμων ή ακόρεστη πλεονεξία και ή υπερεκμετάλλευση των φυσικών πόρων της γης, πλήττουν πλέον πολύ συχνά τον πλανήτη, τώρα δέ και την Ελλάδα, ή οποία μέχρι τώρα έσκέπετο από τον Θεό και είχε «*εὐκρασίαν ἀέρων, εὐφορίαν τῶν καρπῶν τῆς γῆς καί καιροῦς εἰρηνικούς*», ὅπως εὐχεται και ζητεῖ καθημερινά ή Ἐκκλησία στίς προσευχές της.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ή ἀμαρτία, τό ήθικό κακό, πλεονάζει πλέον και στην Ελλάδα, ἐνισχυμένο ἀκόμη και μέ ἀνήθικους νόμους, που ψηφίζονται ξεδιάντροπα ἀπό την ἑλληνική Βουλή, που για πρώτη φορά ἔφθασε σέ τέτοιο σημεῖο ήθικῆς καταπτώσεως. Και ἐπειδή κύριος τῆς πορείας τοῦ σύμπαντος κόσμου, δημιουργός και προνοητής είναι ὁ Θεός, μέ την ἐπίβλεψη τοῦ ὁποίου λειτουργοῦν οἱ φυσικοί νόμοι, και στή θέληση τοῦ ὁποίου ὑποτάσσεται ή κτίση, είναι χρήσιμο και ἐπωφελές νά γνωρίζουμε γιατί ἐπιτρέπει ὁ Θεός τίς ποικίλες φυσικές καταστροφές, πλημμύρες, πυρκαγιές, ξηρασίες, ἀσθένειες κ.ἄ.

1. Ἡ ἱστορία κατευθύνεται ἀπό τό Θεό

Κατά την χριστιανική διδασκαλία ή ἱστορία κατευθύνεται ἀπό τό Θεό, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐδημιούργησε τόν κόσμο, δέν τόν ἄφησε στην τύχη του ἀλλά **προνοεῖ γι' αὐτόν**, ὡς σοφός συντηρητής και κυβερνήτης. Ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ για τόν κόσμο είναι βασικό δόγμα τῆς Ἐκκλησίας, τό ὁποῖο σέ ἐμβριθῆ και σοφά συγγράμματα προέβαλαν και ἀνέπτυξαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, για νά ἀντιμετωπίσουν ἄλλες σχετικές διδασκαλίες, που προσπαθοῦσαν νά ἐξηγήσουν την ὕπαρξη τοῦ κακοῦ, ἀποδίδοντάς το σέ δράση ἀνεξάρτητης ἀπό τό Θεό ἀρχῆς ή στην εἰμαρμένη και στην τύχη.

Προῖόν τῆς ἀγαθότητος και τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ὁ κόσμος παρουσιάζεται ὡς ἔξοχο δημιούργημα, ὡς **καλός λίαν**, μέ παραδειγματική **τάξη** και **ἀρμονία** στή λειτουργία και τοῦ σύμπαντος και τῶν ἐπί μέρους, ἀπό τόν ἀστρικό κόσμο μέχρι και

τό πίο φτωχό λουλουδάκι και τό πίο ἄσημο ζώυφιο. Ακραΐα σημεία τῆς κοσμικῆς αὐτῆς πορείας εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου, πού περιγράφεται στό πρῶτο βιβλίο τῆς Ἁγίας Γραφῆς, στή Γένεση, καί ἡ δευτέρα ἔνδοξη παρουσία τοῦ Χριστοῦ, πού παρουσιάζεται στό τελευταῖο βιβλίο της, στήν Ἀποκάλυψη.

Τά πρῶτα καί τά ἔσχατα τοῦ κόσμου, ἡ ἀρχή καί τό τέλος, ἡ πρωτολογία καί ἡ ἔσχατολογία, μαζύ μέ τίς ἐνδιάμεσες σωτηριώδεις ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ, πού συνιστοῦν τό μυστήριο τῆς Θείας Οἰκονομίας, ἀπό τή Γένεση μέχρι τήν Ἀποκάλυψη, ἐκτυλίσσονται βάσει ἐνός σχεδίου ἄσπογα καί σοφά καταρτισμένου, πού ὀδηγεῖ τελικά στήν ἔξοδο ἀπό τόν χρόνο καί τήν ἱστορία, ἐκβάλλει στήν αἰωνιότητα.

Ὁ καλός λίαν κόσμος, ὅπως ἐξῆλθε ἀπό τά χέρια τοῦ δημιουργοῦ, στόν ὁποῖο ὅλα ἦσαν λαμπρά καί ἐξαισία, καί δέν ὑπῆρχε σημάδι ἀσθενείας καί ἀδυναμίας, κατά παραχώρηση τοῦ Θεοῦ παραδόθηκε στήν ἀσθένεια καί στή φθορά· βρῦει ἀκάνθας καί τριβόλους, ἐπαναστατεῖ καί ἐξεγείρεται, παλιώνει καί γηράσκει, προσαρμοζόμενος στήν νέα κατάσταση τῆς ἀμαρτίας καί τῆς φθορᾶς πού εἰσήγαγε ὁ ἄνθρωπος στήν ἱστορία μέ τήν ἐκούσια ἀπομάκρυνσή του ἀπό τό Θεό, πού ἐπέφερε τήν πνευματική του ἀλλοτρίωση. Ἡ κτίση ἔκτοτε συστενάζει καί συνωδίνει¹, γιά νά θυμηθοῦμε, τόν μεγάλο διδάσκαλο καί ἱστορικό τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου, τόν ἀπόστολο Παῦλο. Ὁ κόσμος ἐξακολουθεῖ νά ἀποτελεῖ ἀντικείμενο τῆς προνοίας καί τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος παιδαγωγικά προσαρμόζει τό σχέδιό του γιά νά ἐξουδετερώσει τόν νέο παράγοντα τῆς ἀμαρτίας καί τοῦ κακοῦ. Ἐνεργεῖ ὁμως καί δρᾷ συνεργιακά, γιατί δέν θέλει νά καταργήσει τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, στήν ὁποία ὀφείλεται ἡ ἐμφάνιση τοῦ κακοῦ καί ἡ ἀναταραχή στίς σχέσεις ἀνθρώπων καί κόσμου. Ἡ ἐκβαση πάντως καί ἡ ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου δέν πρόκειται νά ἀνατραποῦν, οὔτε θά παραμείνει ὁ ἄνθρωπος διά παντός δέσμιος στήν παροῦσα κατάσταση τοῦ κόσμου, ἀνακυκλούμενος μέσα στόν ἀτέρμονα κύκλο τῆς ἱστορίας, ὅπως βλέπουν καί ἐξηγοῦν τά πράγματα πολλοί Ἑλληνες φιλόσοφοι καί παλαιοί καί νέοι διανοούμενοι, ἰδεαλιστές καί ὑλιστές, πού μεταβάλλουν τόν ἄνθρωπο σέ αἰώνιο δεσμώτη ἐνός κλειστοῦ καί αἰώνια ἐπαναλαμβανόμενου κύκλου ἢ σέ ἄβουλο μόριο τῆς λειτουργίας τῶν κυττάρων καί τῶν φυσικῶν τους συναρτήσεων². Ὁ ἄνθρωπος καθορίζει ἐλεύθερα ἀπό τώρα τήν συμμετοχή ἢ τόν ἀποκλεισμό του ἀπό τήν καινή κτίση, ἀπό τούς καινοῦς οὐρανοῦς καί τήν καινήν γῆν, πού θά ἀποτελοῦν τήν ἔξοδο ἀπό τήν προσωρινή κατάσταση τῆς φθορᾶς, τοῦ θανάτου, τοῦ κακοῦ, τῶν δεινῶν καί τῶν θλίψεων, ὅπως ὀραματίσθηκε αὐτήν τήν ἔξοδο ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καί Εὐαγγελιστής στό ἱερό νησί τῆς Ἀποκαλύψεως, στήν Πάτμο· «Καί εἶδον οὐρανόν καινόν καί γῆν καινήν· ὁ γάρ πρῶτος οὐρανός καί ἡ πρώτη γῆ ἀπῆλθαν, καί ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. Καί τήν πόλιν τήν ἁγίαν Ἰερουσαλήμ καινήν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπό τοῦ Θεοῦ, ἠτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. Καί ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ θρόνου λεγούσης· ἰδοὺ ἡ σκηνή τοῦ Θεοῦ μετά τῶν

ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν καὶ αὐτοὶ λαοὶ αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτός ὁ Θεός μετ' αὐτῶν ἔσται· καὶ ἐξαλείψει πᾶν δάκρυον, ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι· ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθον»³.

2. Θεομηνίες - Οἰκολογικό πρόβλημα

Ἡ ἀλόγιστη καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος μέ ὅλες της τίς συνέπειες καὶ ὅλες της τίς προεκτάσεις **ἐντάσσεται θεολογικά καὶ πνευματικά στόν κόσμο τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς πτώσεως**· ὅπως συχνά ἔχει τονισθῆ ἀποτελεῖ **πνευματικό πρόβλημα⁴**. **Ὁ κόσμος καὶ τό περιβάλλον ἐπηρεάζονται ἀπό τήν συμπεριφορά τοῦ ἀνθρώπου**· λειτουργοῦν ἰσορροπημένα, ἄρμονικά καὶ εἰρηνικά μέ χρήστη καὶ διαχειριστή πνευματικά ἰσορροπημένο ἄνθρωπο, ἐπαναστατοῦν ὅμως καὶ ἐξεγείρονται ἐναντίον τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ κακοῦ ἀνθρώπου, πού ἔχει χάσει τήν πνευματική εὐστάθεια καὶ ἰσορροπία. Ἡ Ἁγία Γραφή καὶ ἡ πατερική παράδοση, ἰδιαίτερα στίς διηγήσεις τῶν Γεροντικῶν, εἶναι γεμᾶτες ἀπό παραδείγματα ἀγίων καὶ ἀσκητῶν, μπροστά στοὺς ὁποίους ἡ κτίση, ἀκόμη καὶ ἄγρια καὶ ἐπικίνδυνα ζῶα καὶ θηρία, λιοντάρια καὶ φίδια, ὑπακούουν καὶ πειθαρχοῦν πειθήνια. **Ὅποιαδήποτε ἐπομένως φροντίδα γιά τήν διάσωση καὶ ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας θά παραμείνει ἀτελέσφορη, ἂν δέν ἐπιδιωχθεῖ ἡ πνευματική διάσωση καὶ ἡ πνευματική ἀκεραιότητα τοῦ ἀνθρώπου**. Εἶναι βέβαιο πῶς ὅσαδήποτε προγράμματα προστασίας τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἂν ἐκπονηθοῦν ἀπό εἰδικούς καὶ σοφοὺς περιβαλλοντολόγους καὶ ὅσαδήποτε χρήματα καὶ ἂν δαπανηθοῦν, **δέν πρόκειται νά ἀναστρέψουν τήν οἰκολογική καταστροφή, ἂν δέν κτυπηθεῖ τό κακό στή ρίζα του, ἂν δέν ὑπάρξει ριζική ἀλλαγὴ νοοτροπίας, ὡς πρὸς τήν χρήση καὶ διάθεση τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου, ὡς πρὸς τήν ἀνθρώπινη οὐσία καὶ τίς πνευματικές προτεραιότητες, ὡς πρὸς τό τί πράγματι εἶναι κακό καὶ τί φαίνεται ἀπλῶς ὡς κακό, ἀλλά δέν εἶναι**.

Ἀκούγοντας κανεὶς τόν τελευταῖο καιρό τίς ἀνησυχίες καὶ τήν ἀγωνία μπροστά στά προβλεπόμενα καὶ πιθανολογούμενα δεινά ἀπό τήν οἰκολογική κρίση, τό φαινόμενο τοῦ θερμοκηπίου καὶ τήν τρύπα τοῦ ὄζοντος, τίς ἀλλαγές τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν, τίς ξηρασίες, τίς πλημμύρες, τή μόλυνση τῶν ὑδάτων στίς θάλασσες καὶ στοὺς ποταμούς, τίς ἐν πολλοῖς ἀνίατες ἀσθένειες τοῦ καρκίνου καὶ τοῦ aids καὶ τήν παγκόσμια ἐκστρατεία πρὸς ἀποτροπὴν αὐτῶν τῶν κακῶν, ἔχει τήν αἴσθησις ὅτι ὅλα γίνονται καὶ ἀντιμετωπίζονται καὶ παίζονται ἐκτός γηπέδου, ἐκτός παιδιᾶς, σέ χῶρο ἀκατάλληλο καὶ ἀπρόσφορο, **ἐπιχειρεῖται ἀντιμετώπιση τῆς ἀσθενείας ὄχι μέ θεραπευτικά μέσα, ἀλλά μέ ἀνακουφιστικά καὶ παυσίπονα**.

Πρό παντός ὅμως διαπιστώνει ὅτι **ἡ ἀντιμετώπιση γίνεται μέ τελεία ἀγνότηση**

τοῦ παρελθόντος, σάν νά ἐμφανίζονται γιά πρώτη φορά στή γῆ πλημμύρες καί κατακλυσμοί καί σεισμοί καί ἀσθένειες καί θάνατος. Ἐνας νέος τύπος ἀνθρώπου, ἐκκοσμικευμένος σέ ὅλα, χωρίς σχέση μέ τόν Θεό καί τήν Ἐκκλησία, πού θεωροῦνται παρωχημένες ἔννοιες, μέ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη στήν ἐπιστήμη καί στήν τεχνολογία, σέ ἐπίπεδο προμηθεϊκῆς ὕβρεως, καί ἀκόρεστη ἀπληστία καί βουλιμία στήν ἀπόλαυση τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, παρακολουθεῖ μέ ἀμηχανία τά τοῦ περιβάλλοντος, ἀδυνατώντας νά ἐλέγξει τήν κατάσταση, χωρίς πάντως διάθεση σπουδῆς τοῦ παρελθόντος καί τῆς παραδόσεως, ἐπιστροφῆς στίς πνευματικές ρίζες καί ἐπανατοποθετήσεως τοῦ προβλήματος στίς ἀληθινές του διαστάσεις καί **στίς πνευματικές του βάσεις**. Ἡ ὅλη κατάσταση μάλιστα μέ τήν ἐλάχιστη συμμετοχή τῆς Ἐκκλησίας καί τή σμίκρυνση ἢ ἐξαφάνιση τῆς πνευματικῆς διαστάσεως τοῦ προβλήματος παραπέμπει σέ παρατήρηση τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος σέ σχετική μέ τό θέμα μας ὁμιλία «[Ἐν λιμῶ καί ἀύχμῳ](#)», σέ περίπτωση δηλαδή πού ἐταλαιπωρεῖτο ἡ Καππαδοκία ἀπό **πεῖνα καί ξηρασία**, ἀπευθυνόμενος σέ κάποιο πλούσιο πού στενοχωριόταν καί ἀγωνιοῦσε γιά τήν ξηρασία, δέν μοίραζε ὅμως ἀπό τά πλούτη του γιά νά χορτάσει τούς πεινασμένους, λέγει ὅτι δέν θά λυθεῖ τό πρόβλημα τῆς ξηρασίας, ἀκόμη καί ἂν ὁ Θεός ὑπακούοντας στίς προσευχές κάποιου ἀγίου ἀνθρώπου, ὅπως ἔκανε μέ τόν προφήτη Ἡλία, στείλει πλούσια βροχή γιά νά καρπίσει ἡ γῆ. **Λύση τοῦ προβλήματος θά ἦταν ἡ ἀλλαγὴ νοοτροπίας, ἡ μετάνοια, ἡ ἀπόσπαση ἀπό τήν προσκόλλησι στα πολυμέριμα κτήματα, στόν χρυσό καί στόν ἄργυρο καί στή δύναμή τους**: «*Τῷ παντί σου πλούτῳ ἔν νέφος ἀπέργασαι· ὀλίγων ψεκάδων ἐπινόησον πόρον· ἔπειξον εἰς καρποφορίαν τήν γῆν· λῦσον τῷ ὑπερηφάνῳ καί σοβοῦντι πλούτῳ τήν συμφοράν*»5.

Στό κείμενο μάλιστα αὐτό μέ τήν γνωστή ἐπιστημονική του συγκρότηση καί λογοτεχνική του δύναμη ὁ ἐπίσκοπος Καισαρείας περιγράφει τήν φρικτή εἰκόνα τῆς γῆς καί τήν ταλαιπωρία τῶν ἀνθρώπων ἀπό τήν ξηρασία καί τήν ἀλλαγὴ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν στήν περιοχὴ του, μία περιγραφή πού μπορεῖ νά ἀποτελέσει πηγή καί γιά ὅσους παρακολουθοῦν ἐπιστημονικά τίς ἀλλαγές πού ἔχουν ἐπέλθει ἱστορικά στό κλίμα καί στήν ἀτμόσφαιρα: «*Οὐρανόν ὀρῶμεν, ἀδελφοί, στεγανόν, γυμνόν καί ἀνέφελον, στυγνὴν ἐμποιοῦντα τήν αἰθρίαν ταύτην καί καταλυποῦντα τῇ καθαρότητι, ἦν λίαν ἐπεθυμοῦμεν τό πρῶτον, ἠνίκα ἂν ἐπὶ πολὺ σκεπασθεῖς τοῖς νέφεσι, ζοφώδεις ἡμᾶς καί ἀνηλίους εἰργάσατο. Γῆ δέ καταξηρανθεῖσα εἰς ἄκρον, ἀηδῆς μὲν ἐστὶν ὀφθῆναι, στεῖρα δέ πρὸς γεωργίαν καί ἄγονος, εἰς σχίσματα διαρράγεῖσα καί εἰς τό βάθος δεχομένη καταλάμπουσιν τήν ἀκτῖνα. Πηγαί δέ ἡμᾶς ἐπέλιπον πλούσιαί τε καί ἀένναοι, καί ποταμῶν μεγάλων ἔδαπανήθη τά ρεύματα, παῖδες δέ αὐτά σμικρότατοι καταπεζεύουσι καί γυναῖκες περαιοῦνται μετὰ φορτίων τούς δέ πολλούς ἡμῶν καί τό ποτόν ἐπέλειψε καί ἐν ἀπορίᾳ τοῦ ζῆν καθεστήκαμεν... Εἶδον τάς ἀρούρας καί πολλά κατεδάκρυσαν τῆς ἀκαρπίας αὐτῶν· καί ἐξέχεα θρῆνον, ἐπειδὴ μή ὑετός ἐφ' ἡμᾶς ἐξεχύθη. Τά μὲν τῶν σπερμάτων πρό τῆς ἐκβολῆς ἐξηράνθη, τοῖς βώλοις τοιαῦτα μείναντα οἷα τό ἄροτρον ἔκρυσεν· τά δέ μικρόν προκύψαντα καί βλαστήσαντα, ἐλεεινῶς ἀπεμαράνθη τῷ*

καύματι... Ὁ χειμών οὐκ ἔσχε τό σύνηθες ὑγρόν μετά τοῦ ξηροῦ, ἀλλά πᾶσαν ἰκμάδα τῷ κρυστάλλῳ κατέδησέ τε καί ἀπεξήρανε, ἄμοιρος δέ διετέλεσε καί νιφάδων καί ὑετῶν. Τό ἔαρ πάλιν τό μέν ἕτερον μέρος τῶν ἰδιωμάτων ἔδειξε, τήν θερμότητα λέγω· τοῦ δέ ὑγροῦ τήν μετουσίαν οὐκ ἔσχε. Καῦμα δέ καί κρυμός, καινῶς ὑπερβάντα τούς ὅρους τῆς κτίσεως, καί κακῶς εἰς τήν καθ' ἡμῶν συμφωνήσαντα βλάβην, τοῦ βίου καί τῆς ζωῆς τούς ἀνθρώπους ἐλάυνουσι»6.

Ἡ παράθεση αὐτοῦ τοῦ κειμένου εἶχε σάν στόχο νά δείξει ὅτι δέν ἀντιμετωπίζει γιά πρώτη φορά ἡ ἀνθρωπότης οἰκολογικά προβλήματα καί καταστροφές. Ἀρκεῖ νά ὑπενθυμίσουμε ἀκόμη τόν μεγάλο κατακλυσμό ἐπί τῆς ἐποχῆς τοῦ Νῶε, ὅπως καί τήν καταστροφή μέ φωτιά τῶν Σοδόμων καί Γομόρων, στή θέση, ὅπως πιστεύεται, τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης μέ τήν ἀσυνήθη σύνθεση τοῦ νεροῦ. Πολλές φορές μάλιστα ὁ ἴδιος ὁ Χριστός προφητεύει καταστροφές, ὡς σημεία τῶν καιρῶν⁷. Κατά τό πυρηνικό ἀτύχημα τοῦ Τσέρνομπιλ, ὅταν ἡ πυρηνική ἐνέργεια ἐμόλυνε καί τήν ἀτμόσφαιρα καί τά ὑπόγεια ὕδατα, ἐκπλαγήκαμε ὅλοι ἀπό τήν ἐννοιολογική σύμπτωση τοῦ ὀνόματος Τσέρνομπιλ πρὸς τό ὄνομα τοῦ ἀστέρος Ἄψινθος πού προκαλεῖ στήν Ἀποκάλυψη τήν μόλυνση· «Καί ὁ τρίτος ἄγγελος ἐσάλπισε· καί ἔπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀστήρ μέγας καιόμενος ὡς λαμπάς καί ἔπεσεν ἐπί τό τρίτον τῶν ποταμῶν καί ἐπί τάς πηγάς τῶν ὑδάτων. Καί τό ὄνομα τοῦ ἀστέρος λέγεται ὁ Ἄψινθος. Καί ἐγένετο τό τρίτον τῶν ὑδάτων εἰς ἄψινθον, καί πολλοί τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων ὅτι ἐπικράνθησαν»⁸.

Θά χρειαζόταν πολὺς χρόνος γιά νά παρουσιαστοῦν παρόμοια, ἄς τά ὀνομάσουμε, οἰκολογικά κείμενα καί μαρτυρίες. Ἡ χρησιμοποίηση πάντως γιά τόν χαρακτηρισμό ὅλων αὐτῶν τῶν καταστροφῶν καί τῶν κακῶν τῆς λέξεως οἰκολογία, ἀντί τῆς λέξεως θεομηνία, πού ἔχει σαφῆ θρησκευτικό χρωματισμό, εἶναι ἐνδεικτική τῆς τάσεως νά ἀντιμετωπισθοῦν τά προβλήματα χωρίς θρησκευτικές καί πνευματικές συναρτήσεις.

Ἡ Ἐκκλησία πάντως καί ἡ θεολογία ὀφείλουν ἐπόμενα τοῖς ἀγίοις πατράσι, μέ γνώμονα τήν παράδοση καί τή στάση τῶν ἀγίων, νά ποῦν τόν ἰδικό τους λόγο, πού θά διασώζει τήν ἀλήθεια τῆς Ἀποκαλύψεως καί θά βοηθεῖ στήν ριζική θεραπεία τοῦ κακοῦ πού **δέν εἶναι φυσικό, ἀλλά ἠθικό**.

3. Φυσικό καί ἠθικό κακό

Ἐρχόμαστε ἔτσι στήν βασική γιά τό θέμα μας **διάκριση μεταξύ φυσικοῦ καί ἠθικοῦ κακοῦ, πού ὑπάρχει στή διδασκαλία τῶν Πατέρων**. Μέ τήν διάκριση αὐτή οἱ ἅγιοι προσπαθοῦν νά προσανατολίσουν τή σκέψη μας πρὸς τή σωστή κατεύθυνση, νά μᾶς βάλουν νά ἀγωνιζόμαστε μέσα στό γήπεδο, ἐναντίον

πραγματικού αντιπάλου, και νά μή σκιαμαχοῦμε και ἀγωνιοῦμε και ἀνησυχοῦμε γιά πράγματα και θέματα πού δέν τούς ταιριάζει ἡ ὀνομασία τοῦ κακοῦ, ὅπως εἶναι οἱ φυσικές καταστροφές και ἀναστατώσεις, οἱ ἀρρώστιες και ὁ θάνατος. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης Δαμασκηνός, ὁ ὁποῖος συνοψίζει τόν 8ο αἰώνα τήν διδασκαλία τῶν πρό αὐτοῦ Πατέρων, λέγει ὅτι ἡ λέξη **κακό, κακία ἔχει δύο σημασίες. Ἄλλοτε σημαίνει αὐτό πού εἶναι στή φύση του κακό, και αὐτό εἶναι κάθε τι πού εἶναι ἀντίθετο στήν ἀρετή και στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Σημαίνει ὅμως και αὐτό πού στήν αἴσθησή μας βιώνεται ὡς κακό και ἐπίπονο, δηλαδή τίς συμφορές και τίς θλίψεις. Αὐτές φαινομενικά εἶναι κάτι κακό, στήν πραγματικότητα ὅμως εἶναι καλές· χρησιμοποιοῦνται παιδαγωγικά ἀπό τό Θεό γιά τήν ἐπιστροφή και σωτηρία τῶν ἀνθρώπων· «Αὐται δέ τῶ μέν δοκεῖν κακαί εἰσι ἀλγειναί τυγχάνουσαι, τῇ δέ ἀληθείᾳ ἀγαθαί· ἐπιστροφῆς γάρ και σωτηρίας γίνονται τοῖς συνιοῦσι πρόξενοι· ταύτας διά Θεοῦ γίνεσθαί φησιν ἡ Γραφή»⁹.**

Ξεκινοῦν οἱ Πατέρες ἀπό τήν φαινομενική ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν πρόνοια και διακυβέρνηση τοῦ κόσμου ἀπό τόν Θεό και στήν ὑπαρξη τῶν πολλῶν φυσικῶν κακῶν και ἀναστατώσεων. Τί συμβαίνει ἄρα γε; Ἐπαυσε ὁ Θεός νά φροντίζει γιά τόν κόσμο, και ὀδηγεῖται ὡς ἐκ τούτου στήν καταστροφή και στήν ἐκμηδένιση; Και σήμερα διακατεχομαστε ἀπό τήν ἴδια ἀπορία· και ἐπειδή ἔλειψε ἡ πίστη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἐπιχειροῦμε νά ὑποκαταστήσουμε τόν Θεό, νά ὑπεισέλθουμε στίς δικές του ἀρμοδιότητες και νά σώσουμε ἐμεῖς τόν κόσμο, ἐνῶ, ἂν ἐμεῖς μέναμε στά «ἐφ' ἡμῖν», σ' αὐτά πού εἶναι στίς δυνατότητες και στίς εὐθύνες μας και βελτιώναμε ἠθικά και πνευματικά τήν συμπεριφορά μας, δέν θά ὑπῆρχε λόγος νά ἀσχολούμαστε μέ τά οὐκ «ἐφ' ἡμῖν», μέ τή σωτηρία τοῦ κόσμου και τήν ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας, πού τήν καταστρέφουμε μέ τήν ἀπληστία και τήν σπατάλη, μέ τήν ἀμαρτία, πού ἀποτελεῖ και τό μοναδικό και ἀληθινό κακό, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος, ἐκφράζοντας τήν συμφωνία τῶν Πατέρων· «**Οὐδέν κακόν, ἀμαρτία μόνον**»¹⁰. Πρόκειται γιά μετάθεση εὐθυνῶν και ἐνεργειῶν ἀπό τό προσωπικό πνευματικό ἐπίπεδο, ὅπου εἶναι ὁ χῶρος ἐκδηλώσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, στό κοσμικό πεδίο, στή λειτουργία τοῦ σύμπαντος, πού ἀποτελεῖ χῶρο ἐκδηλώσεως τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. Και νά θέλαμε νά καταστρέψουμε τόν κόσμο, δέν μπορούμε, ἂν δέν τό ἐπιτρέψει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μόνος μπορεῖ νά ὑπεισέλθει στή λειτουργία τῶν νόμων τῆς φύσεως και νά προκαλέσει σύγχυση και ἀναστάτωση και μεγάλες καταστροφές. Ὑπάρχει ἄλλωστε ρητή διαβεβαίωση τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν Νῶε ὅτι δέν πρόκειται νά ἐπαναληφθεῖ μετά τόν κατακλυσμό παρομοίας ἐκτάσεως καταστροφή· «**ἀλλά μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀκίνητος ἔσται ἡ τούτων λειτουργία**», ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος¹¹.

Δέν ἔπαυσε ὁ Θεός νά προνοεῖ και νά φροντίζει γιά τόν κόσμο. Ἐξακολουθεῖ νά ἔχει τήν ἴδια δύναμη ἀλλά και τήν ἴδια ἀγάπη και

φιλανθρωπία. Ἄν ἔπαυε νά ἀγαπᾷ τούς ἀνθρώπους, θά μπορούσε μέχρι τώρα νά εἶχε καταστρέψει τόν κόσμο. **Ἡ ὑπαρξη τῶν φυσικῶν κακῶν καί συμφορῶν δέν ἀναιρεῖ τήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ· ἐπιτρέπει ὁ ἴδιος τήν ἐμφάνισή τους, γιατί παιδαγωγικά λειτουργοῦν πρός τό συμφέρον τοῦ ἀνθρώπου· ἀνακόπτουν τόν ἐγωϊσμό καί τήν ἔπαρση καί βοηθοῦν στό νά ἀποσπασθεῖ ἀπό τά ὑλικά καί πρόσκαιρα καί νά φροντίσει γιά τά πνευματικά καί αἰώνια¹².** Ὁ Θεός ἄλλωστε μᾶς ἐχάρισε τήν ζωή, ὄχι γιά νά ἐμπλακοῦμε στίς βιωτικές μέριμνες καί νά χάσουμε τόν προορισμό μας μέσα στήν ἄνεση, στήν πολυτέλεια καί στήν τρυφή, ἀλλά ἀξιοποιώντας τόν «καιρόν», τήν εὐκαιρία αὐτή, **νά κατορθώσουμε νά ὁμοιωθοῦμε πρός τόν Θεό** κατά τόν τῆς ἀρετῆς λόγον καί νά ἐπιτύχουμε τήν εἴσοδό μας στήν αἰωνιότητα. **Ἀληθινός ἀνθρωπισμός καί πολιτισμός δέν εἶναι τά ἐξωτερικά γνωρίσματα, ἀλλά ἡ ἐσωτερική πνευματική καλλιέργεια.**

Στήν ἐπιτυχία αὐτῶν τῶν πνευματικῶν στόχων βοηθοῦν πολύ τά θεωρούμενα ἀπό τούς ἀνθρώπους ὡς κακά, οἱ θεομηνίες, οἱ ἀσθένειες, ὁ θάνατος. Εἶναι κλασσική ἡ διατύπωση τοῦ **Μ. Βασιλείου**· «*Διά ταῦτα νόσοι πόλεων καί ἐθνῶν, ἀέρων ἀύχμοί καί ἀφορίαί γῆς καί αἱ κατά τόν βίον ἐκάστω τραχύτεραι περιπτώσεις τῆς κακίας τήν αὔξησιν περικόπτουσαι. Ὡστε τά τοιαῦτα κακά παρά Θεοῦ γίνεται, τῶν ἀληθινῶν κακῶν τήν γένεσιν ἐξαιροῦντα. Αἶ τε γάρ κατά τό σῶμα κακώσεις, καί τά ἐκτός ἐπίποννα, πρός ἀποχήν τῆς ἀμαρτίας ἐπινενόηνται. Ἀναιρεῖ τοίνυν τό κακόν ὁ Θεός, οὐχί δέ τό κακόν ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ καί ἰατρός ἐξαιρεῖ τήν νόσον, ἀλλ' οὐχί νόσον ἐμβάλλει τῷ σώματι*»¹³. Τά αὐτά ἐπαναλαμβάνει καί ὁ **ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος**· «*Τοῦτον δὴ μοι διατηρεῖτε τόν λόγον, καί πεπηγώς ἀεὶ παρ' ὑμῖν ἔστω καί ἀκίνητος, ὅτι οὐκ εὐεργετῶν μόνον, ἀλλά καί κολάζων ἀγαθός ἐστι καί φιλόανθρωπος ὁ Θεός· καί γάρ αἱ κολάσεις αὐτοῦ καί αἱ τιμωρίαί μέγιστον εὐεργεσίας μέρος, μέγιστον προνοίας εἰδός εἰσιν. Ὅταν οὖν ἴδης λιμούς γενομένους, καί λοιμούς, καί ἀύχμούς, καί ἐπομβρίας, καί ἀέρων ἀνωμαλίας ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων τῶν κολαζόντων τήν ἀνθρωπίνην φύσιν, μή δυσχεράνης μηδέ ἀποδυσπετήσης, ἀλλά προσκύνησον τόν ποιοῦντα, θαύμασον αὐτόν τῆς κηδεμονίας. Ἐκεῖνος γάρ ἐστιν ὁ ταῦτα ποιῶν, καί τό σῶμα κολάζων, ἵνα τήν ψυχὴν σωφρονίσῃ*»¹⁴.

Ἐπίλογος

Σέ τέτοια μεγάλη, κατ' ἀνθρώπον, συμφορά βρέθηκε κάποτε καί ὁ **ἅγιος Γρηγόριος Θεολόγος**. Ταξείδευε μέ πλοῖο ἀπό τήν Ἀλεξάνδρεια στήν Ἀθήνα. Σχεδόν ἀμέσως μετά τόν ἀπόπλου συνάντησαν φοβερή θαλασσοταραχή, τέτοια, πού δέν εἶχαν ξανασυναντήσει ἄλλη φορά στά ὑπόλοιπα ταξείδια τους οἱ ναυτικοί τοῦ πλοίου. Ἐνῶ ὅμως ὅλοι ἐφοβοῦντο τόν κοινό, τόν φυσικό θάνατο, ὅπως φοβούμαστε τώρα ὅλοι μπροστά στίς οἰκολογικές καταστροφές, ὁ Γρηγόριος **θεωροῦσε ὡς φοβερώτερο**

τόν πνευματικό θάνατο· «Πάντων δέ τόν κοινόν θάνατον δεδοικότων, ό τῆς ψυχῆς ἦν έμοί φοβερώτερος. Έκινδύνευον γάρ άθλιος άπελθεῖν και άτέλεστος, ποθών τό πνευματικόν ύδωρ έν τοῖς φονικοῖς ύδασι»¹⁵. Η ύπόσχεσή του νά άφιερωθεῖ στό Θεό, έάν διασωθεῖ, τηρήθηκε. Από τήν φυσική εκείνη δοκιμασία, από τή θεομηνία τῆς θαλασσοταραχῆς, ἡ Έκκλησία και ό κόσμος κέρδισαν έναν μεγάλο άγιο και οἰκουμενικό διδάσκαλο.

---

1. Ρωμ. 8, 22: «Οἶδαμεν γάρ ότι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει και συνωδίνει άχρι του νῦν».

2. Για τίς άπόψεις αυτές τών φιλοσόφων βλ. Θεοδώρου Ζήση, 'Η σωτηρία του άνθρώπου και του κόσμου, Θεσσαλονίκη 1992, σελ. 50έ.

3. Αποκ. 21, 1-5.

4. Βλ. σχετικώς πρωτοπρ. Θεοδώρου Ζήση, «[Ορθοδοξία και Οικολογία. Πατερικές θέσεις](#)», Θεολογία 63 (1992) 719.

5. [Έν λιμῶ και άύχμῶ](#) 4, PG 31, 313.

6. Αύτόθι 2, PG 31, 305.

7. Βλ. π.χ. Ματθ. 24,1έ.

8. Αποκ. 8, 10-11.

9. Έκδοσις άκριβῆς 92, PG 94, 1193.

10. Εἰς Ματθ. Όμ. 59, 3, PG 58, 576: «Τό κακόν ούδέν έτερόν έστιν, άλλ' ἡ τό παρακοῦσαι Θεοῦ».

11. Γέν. 8, 21-22· «Ού προσθήσω οὔν έτι πατάξαι πᾶσαν σάρκα ζῶσαν, καθώς έποίησα», Ίω. Χρυσοστόμου, Εἰς Γέν. Όμ. 27, 4, PG 53, 245.

12. Μ. Βασιλείου, [Έν λιμῶ και άύχμῶ](#) 5, PG 31, 316.

Η ΑΛΛΗ ΟΨΙΣ

Ψηλαφώντας την των πραγμάτων αλήθεια...

<https://alopsis.gr>

---

13. Ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν 5, PG 31, 337.

14. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσιν 4, PG 49, 250-251.

15. Ἐπιτάφιος εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα 31, PG 35, 1024.

(Από το βιβλίο του [π. Θεοδώρου Ζήση](#). «[Ἠθικά Κεφάλαια](#)»)

(Πηγή ψηφ. κειμένου: aktines.blogspot.com)